

VALTAKUNNALLINEN ALEKSANTERI-FOORUMI 2021: Muuttuva toimintaympäristö

YHTEENVETO TYÖRYHMIEN RAPORTEISTA JA PANEELIKESKUSTELUISTA

Sisällysluettelo

VALTAKUNNALLINEN ALEKSANTERI-FOORUMI 2021: MUUTTUVA TOIMINTAYMPÄRISTÖ.....	1
KOULUTUS JA OSAAMINEN MUUTTUUVASSA TOIMINTAYMPÄRISTÖSSÄ.....	2
Venäjän talouden ja liiketoiminnan osaaminen Suomessa elinkeinoelämän näkökulmasta – tutkimus, koulutus ja elinkeinoelämä	2
Vastaako suomalainen Venäjä-tutkimus elinkeinoelämän tarpeisiin?	2
Venäjä-tutkimuksen erityisyys	3
Tarve uudelleenlaiselle tiedeviestinnälle	3
Vastaako nykyinen Venäjä-koulutus elinkeinoelämän tarpeisiin?.....	4
Kieliosaamisen rooli.....	4
Osaamisen turvaaminen Suomessa.....	5
Venäjän kielen opiskelun hyviä käytänteitä.....	6
Perusaste ja lukio	6
Ammatillinen koulutus.....	6
Korkeakoulut ja yliopistot.....	6
Kunnan tai alueen tuki.....	7
Kansainvälinen liikkuvuus ja kulttuuriyhteistyö pandemian aikana – digitalisaation mahdollisuudet	8
Virtuaaliset kanssakäymisen muodot	8
Kohtaamisten merkitys.....	8
Kansainvälinen koulutusyhteistyö Venäjän ja itäisen Euroopan tutkimuksen alalla	10
Itäisellä korkeakoulukentällä	10
Kansainvälinen yhteistyö välttämättömyys	10
TOIMINTAYMPÄRISTÖN HALLINTAA MONITASOISELLA YHTEISTYÖLLÄ.....	12
Venäjä ja turvallisuus – tutkimuksen, osaamisen ja yhteistyön kehittäminen.....	12
Viranomaisten ja tutkijoiden yhteistyö keskiössä	12
Tarpeiden ja tarjonnan kohtaaminen	12
Yhteistyömuotojen kehittäminen tutkimuksen edistämiseksi	13
Toimintaympäristön poliittisen muutoksen merkitys – haasteita ja uusia tapoja toimia.....	15
Monimuotoiset toimintaympäristöt.....	15
Toimintatapojen muutoksen ohjaama yhteistyö	15
Historia, arkistot ja muuttuva Venäjä.....	17
Kansallisarkiston Suomalaiset Venäjällä 1917–1964 -hanke	17
Slaavilaisen kirjaston aarteet	17
Tutkijasukupolven ja arkistotyön muutos.....	17
Kielitaidon merkitys	18
Osaamisen arvostus.....	18
Näkökulmia suomalais-venäläiseen ympäristöyhteistyöhön	20
EHDOTUKSIA, IDEOITA JA AJATUKSIA RAPORTEISTA JA FOORUMIN KESKUSTELUISTA	21
Tutkimus ja koulutus.....	21
Yhteistyö.....	22
Resurssit.....	23

Toimittajat: Alisa Virtanen, Minna Oroza ja Jouni Järvinen

Aleksanteri-instituutti, Helsingin yliopisto, 2021.

VALTAKUNNALLINEN ALEKSANTERI-FOORUMI 2021: MUUTTUVA TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Asiantuntemus ja osaaminen eivät synny itsestään. Ne kaipaavat myös jatkuvaa päivittämistä. Maailma muuttuu ja tiedontarpeet muuttuvat. Toista kertaa järjestetty Valtakunnallinen Aleksanteri-foorumi (VAF2021) kokosi laajan joukon suomalaisen yhteiskunnan asiantuntijoita pohtimaan ja kehittämään Venäjän ja Euraasian sekä itäisen Euroopan asiantuntemusta. Foorumi keräsi yli 270 osallistujaa kymmenistä muun muassa koulutusta ja tutkimusta, hallinnon eri sektoreita, kansalaisjärjestöjä sekä tieteellisiä seuroja edustavista organisaatioista.

Vuoden 2021 Valtakunnallinen Aleksanteri-foorumi järjestettiin etä tapahtumana 10.-11.5.2021. Tapahtuman järjestäjänä toimi Aleksanteri-instituutti, jolla on opetus- ja kulttuuriministeriön asettama tehtävä Venäjään, itäiseen Eurooppaan ja Euraasiaan (VIE) liittyvän opetuksen, tutkimuksen ja tietopalvelun valtakunnallisessa koordinoinnissa.

VAF2021:n kattoteemana oli muuttuva toimintaympäristö. Venäjän, itäisen Euroopan ja Euraasian asiantuntijoiden ja muiden toimijoiden toimintaympäristö on ollut nopeassa muutoksessa viime vuosien aikana. Siihen ovat vaikuttaneet niin maailmanpoliittinen kehitys, yhteiskunnallinen kehitys kohdealueella, rakenteelliset ja kulttuuriset muutokset kuin myös COVID-19 -pandemian kaltaiset vaikeasti ennakoitavat tekijät.

Tervetuliaispuheessaan Aleksanteri-instituutin johtaja Markku Kangaspuro painotti yhteistyön ja demokratian merkitystä globaalien haasteiden edessä. Ilmastonmuutokseen vastaaminen tai pandemioiden kaltaisten uhkien voittamisen tärkein edellytys on tutkimukseen ja sen tuottamaan asiantuntemukseen perustuva ratkaisujen hakeminen ja päätöksenteko sekä sivistyneiden kansalainen muodostama yhteiskunta.

VAF2021:n avauspuheenvuoron piti presidentti Tarja Halonen. Presidentti Halonen nosti puheessaan esiin useita tärkeitä teemoja. Hän korosti monenkeskisen yhteistyön ja vuoropuhelun merkitystä turvallisuudelle sen eri ulottuvuuksissa. Ympäristöyhteistyö ja siihen liittyvät tieteelliset, tekniset, mutta myös poliittiset kysymykset nousivat vahvasti esiin presidentin puheessa.

Presidentti ilmaisi kasvavan huolensa viime vuosien aikana tapahtuneesta demokratian heikkenemisestä niin Venäjällä kuin monessa muussakin itäisen Euroopan alueen maassa. Presidentti Halonen korosti, että korkeatasoisen Venäjän ja itäisen Euroopan alan koulutuksen ja tutkimuksen resurssit ja jatkuvuus on turvattava. Koulutus ylipäätään on Suomelle tärkeä arvo ja voimavara. Olisi lyhytnäköistä sivuuttaa humanististen ja yhteiskuntatieteellisten alojen yhteiskunnallinen merkitys sivistyksen, arvojen ja vakauden rakentajina presidentti Halonen huomioi.

Edellä mainitut teemat olivat monin tavoin mukana VAF2021:n työskentelyssä. Kaksipäiväisen foorumin ensimmäinen ns. työryhmäpäivä koostui yhdeksästä työryhmästä, joiden aiheet käsittelivät monipuolisesti turvallisuuteen, politiikkaan, koulutukseen ja tutkimukseen, digitalisaatioon sekä ympäristöön liittyviä kysymyksiä. Toisen päivän paneelikeskusteluissa vedettiin yhteen työryhmien työskentelyn tuloksia ja keskusteltiin ajatuksia herättäneistä kysymyksistä suuremman asiantuntijajoukon kesken.

Tähän raporttiin on koottu yhteen työryhmien keskustelujen tuloksia sekä paneeleissa esiin nousseita kysymyksiä. Työryhmien osalta raportointi perustuu työryhmien omiin muistiinpanoihin, joita on osin täydennetty paneelikeskustelussa tehdyillä huomioilla.

Alla olevissa luvuissa pohditaan mm. seuraavia kysymyksiä: Millaista alueen tuntemusta suomalaiset yritykset ja yhteiskunta tarvitsevat? Mitkä ovat keskeisiä yhteistyön tavoitteita? Millaisia poliittisia ja muita muutoksia voimme odottaa? Kuka kouluttaa tulevaisuuden asiantuntijat ja miten? Miten saada uudet sukupolvet kiinnostumaan alueesta?

Jouni Järvinen

VAF2021 suunnittelutoimikunnan puheenjohtaja

KOULUTUS JA OSAAMINEN MUUTTUVASSA TOIMINTAYMPÄRISTÖSSÄ

Venäjän talouden ja liiketoiminnan osaaminen Suomessa elinkeinoelämän näkökulmasta – tutkimus, koulutus ja elinkeinoelämä

Venäjän talouden ja liiketoiminnan osaaminen Suomessa elinkeinoelämän näkökulmasta -työryhmän järjestämisen taustalla on huoli Venäjän taloutta ja liiketoimintaa koskevan asiantuntijaosaamisen ja -tiedon vähenemisestä Suomessa. Aamupäivän keskustelussa tutkimus- ja koulutuskentän, valtionhallinnon ja yritysmaailman ja muiden asiantuntijaorganisaatioiden edustajat keskustelivat aiheesta tutkimuksen näkökulmasta ja iltapäivän keskustelussa aihetta lähestyttiin koulutuksen näkökulmasta.

Vastaako suomalainen Venäjä-tutkimus elinkeinoelämän tarpeisiin?

Aamupäivän työryhmässä pohdittiin, kuinka hyvin suomalainen Venäjä-tutkimus vastaa elinkeinoelämän tarpeisiin. Työryhmä oli yksimielinen siitä, että vaikka Suomessa tehdään laadukasta Venäjään liittyvää tutkimusta, on Venäjän taloutta ja erityisesti Venäjän liiketoimintaa koskeva ja yritysten hyödynnettävissä oleva tutkimustieto vähentynyt viimeisten vuosien aikana. Muina ongelmina nähtiin olemassa olevan tutkimustiedon/-tulosten huono saavutettavuus ja se, etteivät tutkimuskohteet ja -tulokset välttämättä kohtaa yritysten ja muiden yhteiskunnallisten sidosryhmien tarpeiden kanssa. Toisaalta kysymyksenasettelu kirvoitti keskustelemaan akateemisen tutkimuksen merkityksestä ja siitä, tuleeko sen ylipäänsä palvella yritysmaailmaa.

Venäjän taloutta ja liiketoimintaa koskevan tutkimuksen väheneminen Suomessa nähtiin usean eri tekijän summana. Yhtenä suurena syynä on Venäjän taloudellispoliittinen tilanne, joka vaikuttaa konkreettisesti Venäjän kanssa tehtävään talousyhteistyöhön ja mielikuvatasollakin siihen, miten Venäjä nähdään ja millaiseksi se koetaan. Talouteen ja liiketoimintaan liittyviä kysymyksiä ei pidetä niin akuutteina ja relevantteina, kuin esimerkiksi turvallisuuteen ja politiikkaan liittyviä kysymyksiä. Yritysmaailmassa katse puolestaan suuntautuu Venäjän markkinoiden sijaan muille markkinoille.

Yliopistojen asettamat tulostavoitteet sekä yksittäisen tutkijan omat akateemiset uratavoitteet voivat ohjata tutkimusta suuntaan, joka palvelee enemmän akateemista tiedekenttää ja tiedonmuodostumista kuin tuottaa yhteiskunnallisesti (helposti) hyödynnettävissä olevaa tietoa. Tämä vaikuttaa tutkimuksen tekoon monella tapaa: se voi ohjata tutkimuskysymysten valintaa ja lähestymistapaa, rahoituksen hakemista ja saamista ja esimerkiksi tutkimuksessa käytettävä kielen valintaa. Käytännössä valinnat siis näkyvät tutkimuksen teorialähtöisyytenä, suomen kielellä tehtävän tutkimuksen vähenemisenä ja kapeampana, yhteen tieteenalaan keskittyvänä, lähestymistapana.

Myös yliopistojen ja säätiöiden rahoitus suuntautuu enemmän tutkimuksen rahoitukseen, joka täyttää yllä mainitun kriteeristön (julkaisumahdollisuudet alan arvostetuissa julkaisuissa, kapeammat tieteenalakohtaiset kysymyksenasettelut, teorialähtöisyys). Vaikka tällaisen tutkimuksen tekeminen on perusteltua, se voi samanaikaisesti kaventaa tutkimustulosten käyttömahdollisuuksia ja sovellettavuutta yhteiskunnallisten sidosryhmien käyttöön (yhteiskunnallisesti relevantti tutkimus, tutkimustulosten ymmärrettävyys ja saavutettavuus). Kokonaisvaltaisen ymmärryksen saaminen Venäjästä puolestaan edellyttää usein monitieteisyyttä ja ilmiölähtöisyyttä, jotka eivät niin helposti istu näihin raameihin.

Tiedon sovellettavuutta ja käyttökelpoisuutta elinkeinoelämän näkökulmasta vähentää akateemisen tutkimuksen hidaskykli - akateemisen tietentekemisen ajoitus on elinkeinoelämän kannalta liian hidaskykli. Tähän liittyy myös tutkimuksen (usein) retrospektiivinen luonne, joka on haasteena erityisesti silloin, kun ollaan suurten tulevaisuuden kysymysten äärellä ja tarvitaan tulevaisuuteen luotaavaa otetta.

Venäjä-tutkimuksen erityisyys

Työryhmässä pohdittiin yleisemmin kysymystä Venäjä-tutkimuksen asemasta muun tutkimuksen kentällä ja sen eriytymisestä ”omaksi saarekkeekseen”. Onko tarvetta tehdä erillistä Venäjä-tutkimusta vai olisiko aika tutkimuksellisen näkökulman muutokselle niin, että Venäjää tarkasteltaisiin osana suurempaa kokonaisuutta, esimerkinomaisesti? Etenkin talouden ja liiketoiminnan puolella monet trendit ovat yleismaailmallisia (esim. kuluttajakäyttäytyminen, verkkokaupan kasvu, vastuullisuuskysymykset).

Mitä lisäarvoa tai tietoa Venäjä tähän voi tuoda? Panelistien käsityksen mukaan Venäjä tutkimuskohteena ja toimintaympäristönä ei ehkä ole niin erikoinen, kuin mitä Suomessa on totuttu näkemään. Esimerkiksi taloustieteen näkökulmasta Venäjällä pätevät samat talouden lainalaisuudet kuin muillakin markkinoilla. Toisaalta taas Venäjään liittyy tiettyjä erityisyyksiä, joiksi mainittiin huono ennustettavuus, sanktiot ja vastapakotteet. Kaikkein olennaisimpana pidettiin kuitenkin sitä, ettei Venäjään liittyvässä tutkimuksessa tulisi yksinkertaistaa ja tyypistää syitä ja ratkaisuja ainoastaan muotoon ”koska Venäjä...”, vaan miettiä laajemmin, mitä muuta taustalta voi löytyä.

Vaikka Venäjän taloutta ei tällä hetkellä koettaisikaan kiinnostavana tutkimuskohteena, on Venäjän monipuolinen tunteminen tärkeää ja osa strategista osaamista. Pienen maan on hyvä tuntea naapurinsa kattavasti, myös sellaisilla alueilla ja sektoreilla, jotka eivät juuri nyt vaikuta houkuttelevilta. Tätä tukee ajatus siitä, että akateemisella tutkimuksella on velvoite olla yleissivistävää, ennakoivaa ja miettiä tulevaisuuden hyvinvointiin liittyviä ja sitä palvelevia kysymyksiä.

Tutkimustarpeita tunnistettiin esimerkiksi seuraavilla alueilla: verkkokaupan kehittäminen, keskiluokan tilanne, hyvinvointi ja kulutusikäytyminen, kestävä kehitys ja vastuullinen liiketoiminta. Sektoreista nousi esiin matkailu. Tämän lisäksi nostettiin esiin tarve erilaisille laajoille skenaarioille eli katsauksille tulevaisuuteen, sillä Venäjä on taloudellisesti ja poliittisesti suurten kysymysten äärellä. Kuten yllä mainittiin, myös monitieteisiä tutkimuskokonaisuuksia tarvitaan edelleen: talous, politiikka, kulttuuri, sosiologia mukana selittämässä taloustieteellisiä kysymyksiä.

Yritysmailmassa opinnäytteet koettiin hyödyllisinä ja jossain tapauksissa yksittäisen yrityksen tiedon tarpeeseen riittääkin vastaamaan opinnäytetyön tasoinen selvitys. Suomalainen Venäjän talouden ja liiketoiminnan osaaminen ei voi kuitenkaan nojata ainoastaan opiskelijoiden lopputöihin ja jo opiskelijan ohjaaminen vaatii alan tuntemista. Yhteiskunnalliset tietotarpeet vaativat syvempää aiheen tuntemista ja osaamista.

Venäjä tulee ymmärtää suhteessa muihin maihin, mutta ei mystifioida liikaa. Toki on erityispiirteitä, joita tulee huomioida. Tarvitaan lisäksi uudenlaista, omaksuttavampaa, nopeampaa tiedeviestintää, sillä viestinnän tyyli ja tarve on muuttunut. Rahoituskanavien heikentyessä, julkisen ja yksityisen sektorin hybridityöskentely voisi tarjota ratkaisua

VAF2021 Paneelikeskustelu

Tarve uudenlaiselle tiedeviestinnälle

Keskusteluissa peräänkuulutettiin tarvetta uudenlaiselle tiedeviestinnälle. Jotta tutkimus ja tutkimustulokset saataisiin laajemmin yleisön tietoisuuteen, tarvitaan viestimistä yleistajuisesti ja helposti sulatettavassa muodossa. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi blogit ja podcastit. Näiden lisäksi toivottiin viestintämuotoa, joka asettuisi tiivistelmän ja raportin välimaastoon (executive summary, key findings tms.). Toisaalta uudet viestinnälliset tarpeet edellyttävät myös viestintäkoulutusta tutkijoille ja työryhmäläisiä mietityttävät tutkijan kannustimet lisäviestintään jo ennestään niukkojen resurssien puitteissa. Ratkaisuksi viestinnän tehostamiseen ehdotettiin eräänlaista ”tiedeviestintä brokeria”. Tällä tarkoitetaan tiedemaailman ja

elinkeinoelämän välissä toimivaa tahoja, joka olisi kyvykäs käsittelemään tuotettua tietoa ja muokkaamaan sen elinkeinoelämää helposti hyödyttävään muotoon.

Rahoitus on edelleen olennainen tekijä laadukkaana ja monipuolisen tutkimuksen mahdollistamisessa. Julkisen ja yksityisen sektorin yhteisin voimin tulisi turvata riittävä rahoitus Venäjän taloutta ja liiketoimintaa koskevalle tutkimukselle. Tärkeimpänä toimenpiteenä nähtiin ylipäänsä dialogi eri tahojen kesken. Keskustelu tutkimusta tekevien instituuttien ja yrityselämän välillä on ollut valitettavan vähäistä. Eri tahojen törmäyttäminen ja vuorovaikutuksen lisääminen korkeakoulujen, tutkimusinstituuttien ja yritysmaailmaan välillä on tärkeää niin tutkimustarpeiden tunnistamisen ja tutkimusideoiden syntyamisen kannalta, kun tutkimuksen teon mahdollistamisenkin näkökulmasta.

Vastaako nykyinen Venäjä-koulutus elinkeinoelämän tarpeisiin?

Iltapäivällä suomalaista Venäjän talouden ja liiketoiminnan osaamista siirryttiin käsittelemään koulutuksen näkökulmasta. Työryhmän keskustelun aiheina olivat Venäjän talouden ja liiketoiminnan korkeakouluopetus Suomessa, elinkeinoelämän ja oppilaitosten yhteistyö koulutuksen järjestämisessä sekä venäjän kielen opetus ja työelämän tarpeet.

Keskustelun aluksi todettiin, että kysymys Venäjä-osaajien tasosta ja määrästä Suomessa on erittäin ajankohtainen. Osaajia, etenkin talouden ja liiketoiminnan sektorilla, on liian vähän, mutta toisaalta yksittäisten osaajien taitotaso ja substanssiosaaminen on noussut verrattuna esimerkiksi 1990-lukuun, jolloin yritysten Venäjä-osaaminen saattoi merkitä ainoastaan venäjän kielen taitoa.

Osaajapulan katsottiin johtuvan useasta syystä. Suurimmaksi niistä nähtiin se, ettei Venäjän talous vedä samoin kuin 2000-luvulla alussa. Tämä vaikuttaa suomalaisten yritysten toimintamahdollisuuksiin ja -halukkuuteen Venäjän markkinoilla sekä suoraan yritysten Venäjä-osaajien tarpeeseen. Venäjän liiketoimintaa kuvattiin heiluriliikkeeksi, joka on tällä hetkellä ollut pysähtyneenä jo pidemmän aikaa. Huonontuneet työllistymismahdollisuudet puolestaan näkyvät opiskelijoiden opintovalinnoissa ja erikoistumishalukkuudessa. Tulovastuussa olevat korkeakoulut joutuvat suuntaamaan resursseja sinne missä kysyntää riittää. Näin muodostuu koulutuksellinen noidankehä, jossa sekä koulutusmahdollisuudet pienenevät ja kiinnostuksen että osaajien määrä vähenee.

Oman lisänsä tuovat Venäjän kasvavat, geopoliittisista haasteista johtuvat, mainehaitat. Suomessa Venäjää tunnetaan jo ennestään yllättävän huonosti. Olemassa olevia ja yhteistyötä helpottavia yhtäläisyyksiä ei tunnisteta tai ymmärretä riittävästi. Opiskelijoiden kiinnostukseen vaikuttavat usein hyötynäkökulman lisäksi henkilökohtaiset kiinnostukset, kokemukset ja linkit. Venäjän huono imago vaikuttaa näiden puuttuessa myös opintovalintoihin.

Samalla kun suomalaisten opiskelijoiden kiinnostus on laskenut Venäjä-opintoja kohtaan, on venäläisten oma koulutustaso kasvanut huomasti. Englannin kielen osaaminen on lisääntynyt ja lisääntyy koko ajan Venäjällä erityisesti nuorten keskuudessa. Yritysten toiminta- ja rekrytointikulttuurissa on nähtävillä muutos, jossa osaavaa henkilöstöä halutaan palkata ja on mahdollista löytää paikan päältä. Suomessakin koulutetun venäläistaustaisen tai kaksikielisen väestön määrä on lisääntynyt.

Kieliosaamisen rooli

Olellaisena osana keskusteluun Venäjä-osaamisesta liittyy venäjän kielen osaamisen rooli. Yleisesti ottaen Venäjällä ja Venäjän kanssa toimiessa substanssiosaamisen tarve on kasvanut kielen osaamiseen verrattuna, vaikkakin osaamistarpeet nähtiin varsin tilannesidonnaisina. Kaikkien kielten opiskelu on vähentynyt Suomessa ja tämä näkyy myös venäjän kielen opiskelijoiden määrän laskussa. Vaikka venäjän kielen taidon merkitystä ei venäläisten englanninkielentaidon kohentumisen myötä nähty niin suurena, ajateltiin venäjän kielitaidon olevan ehdoton etu työntekijälle. Menestyvässä liiketoiminnassa (riippumatta kielialueesta tai markkinasta) kielen osaaminen mahdollistaa paremmat henkilökohtaiset suhteet, joka puolestaan voi helpottaa ja edistää liiketoimintaa. Myös auttavasta kielitaidosta voi olla hyötyä alkuun jään murtamisessa.

Kielen osaamisen rinnalla korostettiin muun vuorovaikutusosaamisen merkitystä ja tapakulttuurin tuntemista – kielitaito ei yksin riitä, vaan paikallisia toimintatapojaakin tulisi ymmärtää.

Työryhmän osallistujien kokemuksen mukaan Venäjä profiloit osajajansa liiketaloudessa ja osittain valtionhallinnossa työskennellessä. Eräällä tapaa Venäjä määrittää osajajansa voimakkaammin, kuin muuta aluespesifiä asiantuntijuutta. Tämä voi johtaa siihen, että Venäjän parissa työskennelleellä saattaa olla vaikeuksia siirtyä yleisasiantuntemusta vaativaan työhön, vaikka ammattitaitoa alalta löytyisikin. Leima nähtiin toisinaan etuna ja toisinaan haittana (pärjää kovissakin pakoissa, osaa luovia vrt. ei pysty liikkumaan joustavasti ”eri markkinoiden välillä”).

Osaamisen turvaaminen Suomessa

Yhteisenä huolena keskusteluissa nousi esiin se, miten osaaminen turvataan Suomessa. Mistä Venäjä-osajajia löydetään, kun heiluri taas liikahtaa? Suuret kysymykset Venäjällä, kuten ilmasto- ja kestävyysasiat, digitalisaation eteneminen, ovat aloja, joissa suomalaisilla yrityksillä voisi olla paljon annettavaa ja hyvää markkinasaumaa.

Opiskelu- ja erikoistumismahdollisuudet on siis turvattava myös niinä aikoina, kun kiinnostus Venäjän talous- ja liiketoimintaosaamista kohtaan on aallonpohjassa. Opiskelijoilla ja Venäjään erikoistuvilla työntekijöillä on oltava mahdollisuuksia saada käytännön kokemusta Venäjästä – tämä on olennaista asiantuntijuuteen kasvamisessa. Väylät on pidettävä avoimina konkreettisin keinoin kuten kaksoistutkinto- ja vaihto-opinto-opintomahdollisuuksilla sekä apurahoilla. Keskustelussa peräänkuulutettiin totuudenmukaisia tarinoita Venäjällä toimivista yrityksistä – epäonnistumisten lisäksi voisi kertoa myös onnistumisista. Kaikki epäonnistumiset eivät johdu venäläisestä toimintaympäristöstä ja tämä olisi hyvä tuoda ilmi. Yrityksiä, ei ainoastaan suuria, vaan myös pieniä ja keskisuuria, kannustettiin yhteistyöhön koulutusorganisaatioiden kanssa. Molempia hyödyttäviä yhteistyömahdollisuuksia ovat esimerkiksi yrityksille tehtävät opinnäytetyöt ja opiskelijoiden työharjoittelut. Yritysmaailmaa toivottiin rohkeasti mukaan koulutussisältöjen kehittämiseen toiveiden ja muun palautteen muodossa.

Venäjän kielen opiskelun hyviä käytänteitä

Työryhmä tarkasteli eri koulutusasteiden kieltenopiskelua ja nosti esiin onnistuneita kokeiluja ja tulevaisuuden näkökulmia. Pohdittiin, miten kielen opiskelussa opittu kieli saadaan mahdollisimman monipuoliseen käyttöön ja siitä tulee enemmän opiskelun ja oppimisen väline kuin kohde. Eri esimerkkien avulla työryhmä pyrki vastaamaan kysymykseen "Miten jatkossa venäjän kielen opiskeluun saataisiin hyviä tuulia entistä laajemmin Suomessa?"

Perusaste ja lukio

Työryhmä esitti, että A1-kielessä venäjän kielen opiskeluun satsaaminen on järkevää, koska silloin saadaan hyödynnettyä kielen herkkyyksikausi. Opiskelun mainonnassa tuore näkökulma on ollut kannustaa tutkimaan maailman kieliä, jotka löytyvät läheltä. Kaikista venäjän kielen valinneista ei tarvitse tulla Venäjä-osaajia, mutta monipuolisella kieltenopiskelulla kasvatetaan nuorten kielivarantoa.

Päiväkotien venäjän kielen "suihkutus" nähtiin työryhmässä merkityksellisenä, sillä käytäntö madaltaa kynnystä valita jokin muu pitkä kieli kuin englanti. Tällöin koulun johdon sitoutumisella venäjän kielen opetukseen on vaikutusta. Pienten lasten kohdalla on samalla tärkeää pohtia, milloin on oikea hetki kielivalinnan tekemiselle. Samoin perusasteen ja lukion osalta valintojen ajoitus on ensiarvoisen tärkeää: kielen valitsemisen pitäisi olla mahdollista vielä ensimmäisen kouluvuoden syksynä.

Peruskoulun muissa vaiheissa ja lukiopolussa on hyvä ottaa huomioon, että taitekohdat eivät ole otollisia kielivalinnoille. Kielenopetuksen laatuun on tärkeä satsata. Kielen opiskeluun liittyvän motivaation tukevien lähteiden lisääminen parantaa kielen opiskelun mahdollisuuksia. Opiskeluun motivoivat esimerkiksi ystävyyskoulut, joiden kanssa voidaan pitää yhteyttä yllä.

Ammatillinen koulutus

Venäjän kielen opetuksella on suuri merkitys ammatillisessa koulutuksessa. Venäjän kielen kautta voi saada uusia kokemuksia ja "kasvaa elämään". Erään oppilaitoksen esimerkipuheenvuoroissa nousi esille, että heidän venäjän kielen opetuksen tapahtumiin ovat kaikki tervetulleita mukaan lukien koulun henkilökunta. Tämä luo matalan kynnyksen maahan ja kulttuuriin tutustumiselle, mikä on eri alojen opiskelijoille tärkeää. Ammatillisessa koulutuksessa voi luoda pohjan, jonka päälle voi rakentaa kielitaitoa myöhemmässä elämässä (työssä tai jatkokoulutuksessa). Olennaista on luoda rohkeus katsoa eteenpäin. Kielen opetuksessa on tärkeää luoda tilaisuuksia ja mahdollisuuksia, joissa on käytännön tehtäviä. Tarvitaan hankkeita ja tukea sekä erilaisten verkostojen muodostamista. Kilpailut ja hankkeet voivat toimia hyvinä motivaation nostajina.

Slavistipiirissä on puhuttu paljon kielitaidosta. Kannattaa muistaa, että mikäli lähdetään tekemään tiedettä ilman kieliosaamista, ei päästä niille lähteille, jotka ovat merkittäviä. Tämä taas on tieteen luotettavuuden tai objektiivisuuden kannalta ongelma.

VAF2021 Paneelikeskustelu

Korkeakoulut ja yliopistot

Erilaiset hankkeet ovat olennaisia korkeakoulutasolla. Projektien avulla voidaan tarjota harjoittelupaikkoja opiskelijoille. Tärkeää on huomioida kaksikieliset osaajat osana suomalaista yhteiskuntaa ja vahvistaa kaksikielistä identiteettiä. Tarvitaan uudenlaisia pilottihankkeita, joissa opiskelijat sitoutetaan mukaan. Olennaista hankkeissa on kehitystyö ja reaaliaikainen palautteen kerääminen. Sähköiset työkalut antavat mahdollisuuksia luoda yhteyksiä eri alojen opiskelijoiden välillä. Hankkeiden positiiviseksi asiaksi koetaan mahdollisuus perehtyä omaan opiskeltavaan alaan venäjän kielellä.

Kunnan tai alueen tuki

Työryhmässä tarkasteltiin tilannetta, jossa maakuntaliitto kokoaa Venäjä-toimijoita alueellaan yhteiseen hubiin. Esimerkkialueella Pohjois-Karjalassa yhtenä yhteistyön lähtökohtana on tarkastella opiskelijoiden koulupolkuja kieltenopetuksen näkökulmasta ja varmistaa niiden toteutuminen. Maakuntaliiton kautta voidaan tehdä vaikuttamistyötä. On tärkeää tuoda mahdollisuuksia ristiinopiskelulle, eli opiskelumahdollisuuksiin eri oppilaitosten tai koulutusohjelmien välillä. Oman äidinkielen opiskelun tukemisella on suuri merkitys. Työryhmä totesi, että eri toimijoiden yhteistyötä, kuten yritysten, koulujen ja muiden tahojen, tulisi edistää.

Kansainvälinen liikkuvuus ja kulttuuriyhteistyö pandemian aikana – digitalisaation mahdollisuudet

Koronapandemian alkaessa 2020 rajoitukset ja rajojen sulkeminen vaikuttivat voimakkaasti suomalais-venäläiseen yhteistyöhön. Museot sulkivat pikaisella aikataululla ovensa, matkustaminen rajan yli lakkasi, ja tapahtumia peruttiin. Pandemia oli taloudellinen katastrofi mm. museoille, matkailulle ja tapahtuma-alalle. Yhteistyössä Venäjällä olevien toimijoiden kanssa kasvotusten kohtaaminen on ollut todella tärkeää ja kansalaisjärjestökentällä lähes kaikki toiminta on perustunut rajat ylittävään konkreettiseen kanssakäymiseen. Ennako-odotus oli monilla, että yhteistyön jatkamisesta tulee vaikeaa. Tekniset valmiudet eivät olleet parhaalla mahdollisella tasolla.

Virtuaaliset kanssakäymisen muodot

Kesän ja syksyn 2020 aikaan tekniikka saatiin haltuun ja alettiin järjestämään etätilaisuuksia. Nykyään monenlaiset kokoukset ja neuvottelut sujuvat ongelmitta virtuaalisesti, mutta liikkuvuuden rajoittaminen koetaan silti suureksi ongelmaksi suomalais-venäläisessä yhteistyössä.

Virtuaalinen kanssakäyminen on ollut Venäjällä toimiville tuttua jo ennestään, koska Venäjä on suuri, pitkien etäisyyksien maa. Toisaalta näyttelytoiminnassa venäläiset museot vaativat perinteiseen tapaan kuriirin kulkemaan lainateosten kanssa rajan ylitse. Muualla Euroopassa teokset liikkuvat etäkuriirin välityksellä, joten todennäköisesti venäläisiin museoihin kohdistuu painetta siirtyä etäkuriirien käyttöön.

Työryhmä arvelee, että pandemian helpottaessa matkustamisen muodot eivät muutu merkittävästi eli automatkailu tulee olemaan edelleen ratkaisevassa asemassa. Pienen porukan autoreissut, majoitus luontokohteissa ja kylpylähotelleissa tulevat varmaankin pitämään pintansa. *Citybreak*-tyyppiset matkat tulevat palaamaan hyvin nopeasti omiin uomiinsa. Venäläistä vapaa-ajanmatkailijaa eivät pelota korona tai rajoitukset, vaan se, miten kohdemaassa suhtaudutaan turisteihin ja miten rajoitukset vaikuttavat itse matkantekoon. Matkanjärjestäjillä ei ole kiinnostusta luoda uusia matkailutuotteita, kun ei tiedetä, milloin rajat ovat avautumassa uudelleen.

Yleisöstä kilpailtaessa suurista ja nimekkäistä yhteistyökumppaneista on ollut hyötyä. Niiden avulla tapahtumiin on saatu houkutelua suurista ihmisjoukkoja, usein huomattavasti enemmän kuin lähitapahtumina järjestettäviin vastaaviin tilaisuuksiin. Osallistujia tulee myös maantieteellisesti huomattavasti laajemmalla alueelta. Positiivisena asiana voidaan lisäksi nähdä se, että toimintaa on online-muotoisena helpompaa dokumentoida. Video- tai audiotallenne jää helposti jäljeksi tehdystä työstä.

Digitaalisen toimintaympäristön mahdollisuudet ovat samalla myös rajoitteita. Samalla kun tavoitetaan entistä suurempia yleisöjä ilman maantieteellisiä rajoitteita, digiähky ja kasvokkaisten kohtaamisten puute ja tarve nousevat esiin. Äkkinäisen digiloikan rytmi hidastuu ja toiminta pienenee, tarvitaan jälleen uusia työkaluja. Tarjonnalta vaaditaan korkeaa laatua ja kekseliästä markkinointia.

VAF2021 Paneelikeskustelu

Kohtaamisten merkitys

Suomen ja Venäjän välisessä yhteistyössä kasvokkain kohtaaminen olisi tärkeää. Digitaaliset tapahtumat mahdollistavat suurempia osallistujamääriä, mutta fyysisellä ja digitaalisella tapahtumalla on omat mahdollisuutensa ja rajoitteensa. Uusien ihmisten tapaaminen onnistuu etänäkin, mutta tahattomat kohtaamiset jäävät pois verkkotapaamisissa. Luomisen ja kohtaamisen tiloja tarvitaan edelleen. Etänä pidettävät neuvottelut ovat osoittautuneet kuitenkin siinä mielessä hyviksi, että niiden avulla säästyy sekä

aikaa että rahaa. Lisäksi kaikkia tapaamisia ei tarvitse mahduttaa yhden neuvottelumatkan aikatauluun, mikä saattaa parantaa niiden laatua.

Mistä uusi normaali muodostuu? Suomessa digiloikka on otettu koronavuonna rytinällä. Suomalaiset matkailualan yrittäjät ovat panostaneet kovasti digitaalisiin markkinointikeinoihin. Virtuaalinäyttelyitä, -luentoja ja -konsertteja on opittu järjestämään laadukkaasti, mutta tarjontaa on niin paljon, että ihmisillä on suorastaan digiähky. Esimerkiksi kuvataiteessa virtuaalinen näyttelyopastus ei myöskään korvaa sitä elämystä, jonka ihminen saa nähdessään teoksen fyysisesti. Visit Finlandin järjestämä pienten virtuaalimuseokierrosten kampanja onnistui hyvin ja viestii siitä, että venäläisillä on kiinnostusta Suomen kulttuuria kohtaan. Riskinottohalut suurien näyttelyiden tuottamiseen vähenevät. Virtuaaliset toimintamuodot eivät tuota yhtä paljon esimerkiksi lipputuloja kuin normaaliolojen toiminta ja kysymys esimerkiksi museoilla onkin, että millä rahalla tehdään uusia näyttelyjä, kun tuloja ei ole. Nähtäväksi jää, mitkä ovat koronapandemian pitkän aikavälin vaikutukset Suomen ja Venäjän välisessä yhteistyössä.

Kansainvälinen koulutusyhteistyö Venäjän ja itäisen Euroopan tutkimuksen alalla

Kansainvälistymisen eri muodot kuuluvat korkeakoulujen ja koulutuspolitiikan tärkeisiin tavoitteisiin. Työryhmässä tarkasteltiin etenkin Venäjän ja itäisen Keski- ja Kaakkois-Eurooppaan maiden kanssa tehtävän kansainvälisen koulutusyhteistyön nykytilaa, tulevaisuuden tavoitteita ja toimia muuttuvassa toimintaympäristössä. Työryhmän keskeisiä teemoja olivat Venäjän koulutuspolitiikan muutokset, yhteistyön erilaiset muodot, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen strategiset ja rakenteelliset tekijät sekä digitalisaatio. Puheenvuoroissa arvioitiin toimintaympäristön positiivisia vaikutuksia ja haasteita.

Työryhmässä oli edustajia yliopistoista ja ammattikorkeakouluista (opettajia, hallintoa ja opiskelijoita) sekä opetushallituksesta, ulkoministeriöstä, Kansalliskirjaston Slaavilaisesta kirjastosta sekä tieteellisistä seuroista.

Itäisellä korkeakoulukentällä

Suomi ja suomalainen koulutusosaaminen näyttöyty maailmalla, myös Venäjällä, positiivisessa valossa ja on tunnettua: mm. pedagoginen osaaminen, ml. verkkopedagogiikka, kiinnostaa. Lisäksi houkuttelevuustekijöitä ovat työelämä- ja opiskelijälähtöisyys, turvallisuus, koulutuksen sisällöt sekä mahdollisuus monenlaiseen hankeyhteistyöhön.

Kansainvälisten arvioiden mukaan Venäjä on kehittämisohjelmiansa myötä nouseva kansainvälisen koulutus- sekä tutkimus & kehitys -yhteistyön toimija. Venäjällä on tavoitteena edistää kansainvälistä tutkimusyhteistyötä perustamalla 15 maailmanluokan tutkimuskeskusta ja tukemalla korkeakoulujen ja yritysten yhteistyötä. Esimerkkinä toimii Prioritet 2030 -ohjelma, jonka myötä maksuttomia koulutuspaikkoja lisätään Venäjän eri alueilla ja suomalaisten mahdollisuudet koulutus- ja tutkimus- ja kehittämistoimintaan laajenevat. Kansainvälisten tutkijoiden ja opiskelijoiden houkuttelemiseksi Venäjälle on kunnianhimoiset tavoitteet, joskin uudistuva lainsäädäntö voi tuoda lisenssivaatimuksen venäläisille korkeakouluille koskien ulkomaisia luennoitsijoita.

Venäjällä yhteistyökumppanit ovat usein Pietarin ja Moskovan alueelta. Itäisessä Euroopassa yhteistyö suuntautuu etenkin Baltian ja itäisen Keski-Euroopan maihin. Yhteistyö on merkityksellistä monin tavoin lähtien sekä korkeakoulujen että opiskelijoiden kansainvälisyysosaamisesta ja ulottuen maakuntien osaamisen ja elinvoiman kehittämiseen sekä asiakaskunnan löytämiseen vientituotteille. Haasteita ovat EU:n ulkopuolelta tulevia koskevat lukukausimaksut, suomalaisten opiskelijoiden heikko Venäjä-kiinnostus ja korkeakoulujen henkilökunnan sitoutuminen Venäjä-yhteistyöhön, joka liittyy myös matalaan venäjän kielen ja kulttuurin tuntemukseen ja kiinnostukseen kohottaa sitä. Toisaalta pitkät ja luottamukselliset henkilökohtaiset ja ammatilliset suhteet, vastavuoroisuus ja yhteisen hyödyn ymmärtäminen ovat osin edesauttaneet yhteistyötä.

Osallistumisen kehittämisessä strategian kehittäminen on tärkeässä roolissa. Jos puhutaan alueasiantuntijuuden näkökulmasta, koulutusyhteistyöllä on tärkeä rooli, sillä se mahdollistaa pienten alojen säilyvyyden. Kaikilla on pienet resurssit, mutta juuri yhteistyöllä mahdollistetaan enemmän.

VAF2021 Paneelikeskustelu

Kansainvälinen yhteistyö välttämättömyys

Monille pienille koulutusaloille, oli sitten kyse kielistä tai aluetutkimuksellisista aloista, kansainvälinen yhteistyö on arkipäivää ja välttämättömyys, joka mahdollistaa alojen elinvoimaisuuden. Erilaisista yhteistyömuodoista on hyviä kokemuksia niin fyysisestä kuin virtuaalisestakin opettaja- ja opiskelijaliikkuvuudesta, yhteis- ja intensiivikursseista kuin pedagogisesta ja suunnitteluyhteistyöstä. Koulutuksen kautta rakentuneet kumppanuudet ja yhteistyöverkostot ovat usein pitkäaikaisia ja generoivat lisää yhteistyötä, erityisesti tutkimuksen osalta.

Vaihto on yksi perinteisistä, mutta yhä keskeisistä kansainvälisyyden muodoista. Erityisesti Venäjälle vaihtoon lähtevien opiskelijoiden määrä on vähentynyt korkeakoulujen koulutusyhteistyöstä kerättyjen tilastojen valossa jo useamman vuoden ajan. Venäjän osalta tilanteeseen vaikuttaa maan verrattain negatiivinen maakuva. Yksi kysymys on se, miten herättää opiskelijoiden kiinnostus lähteä Venäjälle. Tosin alakohtaisia eroja löytyy: yhteiskunta- ja humanistisissa tieteissä kiinnostus on suurempaa kuin esimerkiksi taloustieteessä. Covid 19-rajoitusten hellittäessä ounasteltiin myös patoutuneen tarpeen lähteä vaihtoon yleensäkin purkautuvan jossain määrin.

Slaavilaisen kirjaston potentiaalia koulutuksen yhteistyökumppanina ei ole ehkä hyödynnetty kokonaisuudessaan. Kansalliskirjaston Slaavilainen kirjasto on ollut kansainvälisesti tunnettu ja ainutlaatuinen opetus- ja tutkimusyhteistyön kumppani ja houkutin siitä lähtien kun yhdysvaltalaiset tutkijat löysivät sen 1950-luvulla. Alun perin autonomian ajan vapaakappaleisiin perustuvassa ja sen jälkeen Neuvostoliitosta, itäisen Euroopan slaavilaisia kieliä puhuvista maista ja emigranteilta täydennetyssä aineistotarjonnassa yhdistyvät historia ja nykypäivä, tutkimuskirjallisuus ja lähdeaineistot, painetut ja e-aineistot sekä erilaiset näkökulmat ja kielet.

Koulutusyhteistyön ja liikkuvuuden tukeminen on ollut merkittävää VIE-osaamisen kehittymiselle ja elinkeinoelämän kannalta. Tärkeää on, että myös jatkossa olisi näin ja tukiohjelmat olisivat ajan tasalla. Koulutusyhteistyön on tärkeää koko Venäjän ja itäisen Keski-Euroopan eri maiden kanssa. Tässä Erasmus+ sekä TFK-ohjelmat ovat keskeisiä, vaikka valtioiden välisen kilpailun ja maailmanpoliittisen tilanteen kiristyminen ovat haasteina (EU-Venäjä). Tärkeitä kysymyksiä ovat uudenlaisen yhteistyön mahdollisuudet ja esimerkiksi verkko-opintojen rooli. Suomalaisen korkeakoulutuksen vetovoima liittyy läheisesti Talent Boost -toiminnan tavoitteisiin tukea suomalaisten yritysten kansainvälistymistä ja osaajien rekrytointia.

Niin Venäjällekin kuin muuallekin itäiseen Eurooppaan suuntautuvaan yhteistyöhön, erityisesti opiskelijaliikkuvuuteen, tuovat haasteita useat yliopistojen ja opintojen rakenteelliset tekijät ja käytännöt. Tavoitteelliset tutkintojen suoritusajat ja pakolliset opinnot rytmittävät opintojen suoritusta ja vaikeuttavat vaihdon tai työharjoittelun sisällyttämistä tutkintoon. Nykyinen yliopistojen rahanjakomalli korostaa voimakkaasti tavoitesuoritusajkoja, mikä on osin jopa ristiriidassa kunnianhimoisten kansainvälistymistavoitteiden kanssa. Vastaavasti yliopistojen monikerroksisessa toimintaympäristössä ainelaitosten ja oppiaineiden välillä on eroja siinä, miten määrätietoisesti ne edistävät kansainvälistymistä käytännöissään ja osana opintoja. Usein tarve huolehtia opintojen suoritusajoista ja resursseista rajoittaa opiskelijoita. Vallitsevaan tilanteeseen tulisi löytää kestäviä ratkaisuja. Yksi mahdollisuus on kohdentaa lisää panostusta erilaisiin lyhyen liikkuvuuden muotoihin, esim. intensiivikursseihin, työpajoihin, joiden avulla voidaan tukea monenlaista kansainvälisen yhteistyön rakentumista.

TOIMINTAYMPÄRISTÖN HALLINTAA MONITASOISELLA YHTEISTYÖLLÄ

Venäjä ja turvallisuus – tutkimuksen, osaamisen ja yhteistyön kehittäminen

Suomessa on paljon laadukasta Venäjä -osaamista ja tutkimusta, mutta erityisesti ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan teemoja sekä kokonaisturvallisuuden aihepiiriä tutkitaan edelleen niukasti. Tieto-, osaamis- ja yhteistyötarve on tunnustettu viranomaispuolella ja myös tutkimustahot ovat osoittaneet valmiuttaan yhteistyöhön. Työryhmään osallistuivat aihepiiriin asiantuntijat, tutkijat ja opiskelijat, tutkimusta koordinoivat tahot sekä tutkimuksen hyödyntäjät julkisella sektorilla.

Viranomaisten ja tutkijoiden yhteistyö keskiössä

Työryhmän keskeinen viesti on, että viranomaisten ja tutkijoiden yhteistyötä tulee kehittää ja ylläpitää systemaattisesti. Kansainvälinen tutkimusyhteistyö on tärkeä voimavara ja siihen tarvitaan resursseja, mutta tarvitaan erityisesti kotimaista tutkimusta ja osaamista, joka kykenee arvioimaan Venäjän toiminnan ja laajemman kansainvälisen tilanteen merkitystä Suomen näkökulmasta. Soveltavan tutkimuksen lisäksi tulee tuottaa perustutkimusta, joka antaa hyvät lähtökohdat tehdä soveltavaa tutkimusta nopeallakin aikajänteellä. Tutkimusaiheiden fokusoinnissa ja tutkimustulosten tulkinnessa vuoropuhelu tutkijoiden ja viranomaisten välillä on erittäin tärkeää ja pienen maan etu.

Puolustusministeriö, sisäministeriö ja ulkoministeriö tekevät tiivistä yhteistyötä turvallisuustutkimuksessa mm. turvallisuus- ja toimintaympäristöön ja kokonaisturvallisuuteen liittyen. Venäjä ja turvallisuus -aiheissa toteutetaan yhteisiä tutkimushankkeita, ja Venäjä-raporttisarja on hyvä esimerkki viranomaistahojen ja tutkimusyhteisön yhteistyöstä. Venäjä on Suomen turvallisuusympäristön keskeinen tekijä ja siihen liittyvää osaamista ja tietoa tarvitaan kuitenkin enemmän ja laajemmin. Alan tutkimuskenttä on sirpaleinen ja eikä se ole turvallisuusteemoiltaan kattava. Viranomaispuolella taas tutkimustarpeiden määrittely ja tutkimusyhteistyö eivät ole riittävän systemaattista. Turvallisuusympäristön muutoksen myötä yhteistyön tarve ja halu ovat kasvaneet.

Tarpeiden ja tarjonnan kohtaaminen

Tietotarve Venäjä ja turvallisuus -teemassa on viranomaisten mukaan varsin korkea ja hyvin moninainen ja tietotarpeet voivat myös muuttua tai täsmentyä nopeasti. Venäjä ja turvallisuus – tutkimus- ja asiantuntijatarjonta - selvityksen mukaan tutkijat ja asiantuntijat kokevat, että Ukrainan konfliktin myötä vuodesta 2014 tutkimus ja asiantuntijuus koetaan entistä tärkeämpänä ja kiinnostus alan tutkimusta ja asiantuntijuutta kohtaan on noussut, mutta tutkimuksen määrä ja resurssit eivät ole nousseet. Tutkimus- ja asiantuntijatahot näkevät yhteistyön viranomaisten kanssa varsin myönteisesti ja yhteistyön lisäarvo on tunnustettu, mutta siihen ei ole varattu riittävästi aikaa. Lisäksi koetaan epätietoisuutta suhteessa viranomaistahoihin ja yhteistyömahdollisuuksiin. Yhteistyömahdollisuuksia koetaan rajaavan myös erilaiset toimintakulttuurit, resurssien riittämättömyys, erilaiset tutkimustoiminnan tavoitteet, heikko koordinaatio ja kokemus, että yhteistyö vie aikaa pois omasta työstä. Reilusti alle viidennes vastaajista kokee, että ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan sekä kokoturvallisuuteen liittyvä tutkimus ja asiantuntemus on relevanttia ja sitä on riittävästi. Tämä korreloi sitä, mitä viranomaispuolellakin koetaan. Kyseessä lienee kohtaantongelma: ei tehdä riittävästi yhteistyötä, jolloin tarpeet ja tarjonta eivät kohtaa.

Mieluisimmiksi yhteistyömuodoiksi tutkimus- ja asiantuntijatahot ilmoittivat kyselyssä hyvin samankaltaiset toiminnot kuin viranomaisetkin: yhteiset tilaisuudet eri muodoissaan, harjoittelut ja opinnäytetyöt, *think tank* -tyyppinen yhteistyö, tutkimusyhteistyö ja myös kotimaiset alan seminaarit ja konferenssit. Nämä taustat ja lähtökohdat huomioiden kolme ministeriötä ehdottavat, että yhteistyössä edettäisiin niissä yhteistyömuodoissa, jotka olisivat suhteellisen nopeasti ja helposti toteutettavissa.

Venäjä-ymmärrykselle on pysyvä tarve ulkoministeriössä. Venäjä-asioita hoidetaan hyvinä ja vaikeina aikoina. Tutkimukselta ja tutkijoilta toivotaan kontakteja Venäjälle ja kansainvälisiin tutkimusryhmiin. Venäjän-

tutkimusta on vaalittava, sillä Suomessa tarvitaan omaa ymmärrystä sekä relevanttia tutkimusta, ei vain kansainvälisten tutkimuslaitosten tuottamaa tietoa. Tarvitaan kokonaisvaltaista Venäjän kehityksen ymmärrystä. Turvallisuuden konteksti on koko yhteiskunta ja monet tekijät ovat turvallisuuden taustalla. Erityisesti teemoina kiinnostavat turvallisuuspoliittisten teemojen lisäksi esimerkiksi poliittisen järjestelmän tutkimus sekä aserajoitussopimus- ja asevalvontateemat, joissa on tärkeää paitsi Venäjän myös muiden osapuolten aserajoitussopimusten ja -valvonnan logiikat.

Rahoitushaasteita riittää tässäkin teemassa, ja olisi pyrittävä systemaattisesti vaikuttamaan eri instrumenttien painopistelinjauksiin. Sisäministeriön tietotarpeet kohdistuvat mm. seuraaviin: terrorismi ja ääriliikkeet, hybridi-vaikuttaminen, valtarakenteet, maahanmuutto, muuttoliikkeet, maahanmuuttopolitiikka sekä turvallisuusuustoimijat (ml. hätätilaministeriö, pelastustoimi). Myös sisäministeriö pyrkii lisäämään vuorovaikutusta tutkijoiden suuntaan ja tehostamaan yhteistyötä: tarvitaan ristiinpölytystä – tiedonvaihtoa virkamiesten (myös johdon) ja tutkijoiden välillä.

Yhteistyömuotojen kehittäminen tutkimuksen edistämiseksi

Turvallisuuspoliittinen tilanne on tietynlainen imago-ongelma. Samalla turvallisuuspolitiikan tutkimus on kiinnostavampaa kuin 15 vuotta sitten ja tutkimuksen laatu on tässä välissä noussut. Nykytilanteessa tarvitaan uusi hyppäys ja sille rahoitus. Tulisi pohtia erityisesti tutkimusalue mielessä, mitä tarvitaan jatkossa ja miten rakennetaan systemaattisempi yhteistyö.

VAF2021 Paneelikeskustelu

Yhteistyömuodot, joista hyötyvät sekä tiedon tuottaja että tiedon käyttäjä, jäävät elämään pidemmäksikin aikaa. Vuosien ajan asevoimiin ja sotilaspolitiikkaan liittyvässä akateemista tutkimusta on paikattu virkatyönä tehdyillä analyyseillä. Perustutkimusta on kuitenkin vaikea korvata: vaatii aikaa, resursseja ja tutkimuksellista osaamista sekä vahvaa Venäjän kielen ja kulttuurin tuntemusta. Puolustushallinnon Venäjä-tiedontarve liittyy kaikkeen relevanttiin tietoon, jolla voidaan tukea päätöksentekoa ja suunnittelua. Erityiset sisältötarpeet liittyvät Venäjän asevoimien kehitykseen, sotilaspolitiikkaan- ja doktriiniin sekä toimintaympäristöanalyysiin, mutta tällöinkin laajemmassa Venäjä-kontekstissa toimintaympäristö ja sen muutostekijät huomioiden. Eri keinovalikoimien (ml. hybridi-vaikuttaminen) tutkimus on tärkeää. Erityisen tärkeä on Suomi-prisma; tarvitsemme tietoa, mitä vaikutuksia Venäjän eri toimilla on Suomeen. Moneen tutkimusteemaan tarvitaan ennakkointia ja poikkitieteellisyyttä.

Teoreettista (akateemista) ja soveltavaa tutkimusta tulisi edistää rinnakkain. Jos olisi laajempi pohja analysoida pitkäjänteisesti Venäjän sotilaspolitiikkaa muualla kuin puolustushallinnon sisällä, voisi paremmin kommentoida sen kehitystä. Perustutkimuksen (käsitteiden määrittely, teorioiden testaus empirian kautta jne.) hyvä taso mahdollistaa syvemmän ymmärryksen ja sitä kautta antaa valmiudet tehdä laadukasta soveltavaa tutkimusta.

Turvallisuustutkimuksen tulee olla erittäin laaja-alaista: on nähtävä eri tekijöiden väliset yhteydet ja tässä erityisesti tutkijat voivat täydentää viranomaisten näkemystä. Viranomaisten kanssa on tehty hyvää yhteistyötä esimerkiksi TEAS-instrumentilla, mutta yhteistyön tulisi olla pitkäjänteisempää, ja perustutkimusta tulisi edistää. Suomessa on korkeatasoista ja monivivahteista Venäjä-keskustelua ja -ymmärrystä, ja Suomi tunnetaan esim. Washingtonissa ja Brysselissä tasapainoisena Venäjä-osaajana. Kansainvälistä yhteistyötä on tehtävä paitsi rajallisten resurssien takia myös vaikuttavan tiedediplomatian vuoksi. Suomen osaamista arvostetaan ja tutkimuksen avulla Suomen maakuvaa ja vaikuttamista voidaan tukea. UPI:ssa tutkimuksella on vahva soveltava ote, ja lähivuosina UPI tulee panostamaan Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikan tutkimukseen aiempaa enemmän.

Alustuksen ja kommenttipuheenvuorojen jälkeisessä keskustelussa korostui ajatus yhteistyön systemaattisesta kehittämisestä. Yhteistyötä tiivistämällä voidaan hyödyntää vähiäkin resursseja esim. tutkimusinstrumentteja tehokkaammin. Yhteistyön tiivistäminen voidaan aloittaa nopealla aikataululla (esim. erilaiset yhteistyötilaisuudet). Pidemmän aikavälin yhteistyölle tulee asettaa laajempia tavoitteita, esimerkiksi vaikuttaminen tutkimusinstrumenttien painopistelinjauksiin ja tutkimusrahoituksen rakenteisiin. Tilaisuuden lopulla todettiin, että kutsutaan koolle työryhmä, joka voi suunnitella yhteistyömuotoja eteenpäin. Seuraavat toimenpiteet tunnistettiin keskeisiksi jatkotyöstämisen aiheiksi.

Toimintaympäristön poliittisen muutoksen merkitys – haasteita ja uusia tapoja toimia

Venäjä ja itäinen Eurooppa ovat olleet nopeassa ja paikoin dramaattisessakin poliittisessa muutoksessa, jolla on ollut monen suuntaisia vaikutuksia yhteiskuntaelämän eri tasoilla. Työryhmään osallistuivat kansalaisyhteiskunnan, talouden, hallinnon ja median eri toimijat, jotka halusivat jakaa omia kokemuksiaan kohdealueen viimeaikaisten muutosten vaikutuksista omille toimintakentilleen. Eri sektoreilla oli osin erilaisia kokemuksia, mutta myös yhteisiä teemoja ja kokemuksia löydettiin. Henkilökohtaisten ja ruohonjuuritason suhteiden merkitystä esimerkiksi korostettiin monissa puheenvuoroissa, samoin keskusteluyhteyden ylläpitämisen tärkeyttä. Työryhmän jäsenet pitivät erittäin tärkeänä ja hyödyllisenä, että tällaisesta monella tasolla herkästä aiheesta päästiin keskustelemaan yleisistä haasteista ja vaihtamaan nk. hiljaista tietoa.

Monimuotoiset toimintaympäristöt

Kansalaisjärjestöjen toimintaa leimaavat toimintakentän ennalta-arvaamattomuus. Yhteistyöjärjestöt voivat joutua ahtaalle, sillä heitä voidaan syyttää poliittisesta toiminnasta. Siitä huolimatta tässä vaikeassa tilanteessa kansainvälinen yhteistyö on monelle venäläiselle toimijalle hyvin tärkeää. Yhteistyö suomalaisten taholta voi olla ”damage control”, eli pyrkiä auttamaan vaikeuksiin joutuneita organisaatioita.

Suurin muutos kirkkojen välisessä yhteistyössä johtuu pandemiasta. Kirkkojen välisissä yhteistyöelimissä ei keskitytä erimielisyyksiin vaan keskustellaan esim. siitä, mitä kirkko voi tehdä omien alueidensa ihmisten hyvinvoinnin hyväksi. Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla ja Venäjän ortodoksisella kirkolla on pitkät suhteet myös henkilökohtaisella tasolla ja näillä on keskeinen merkitys suhteiden ylläpidossa.

Liike-elämässä muutoksia ei ole tapahtunut kovin paljon. Kun toimintakenttä on muuttunut epävakammaksi, business edustaa vakautta, koska liike-elämällä on pysyviä ja laajoja kontakteja Venäjällä. Liike-elämä pyrkii välttämään hankalia kysymyksiä.

Mediatilat Suomessa eivät enää panosta Venäjään kuten aiemmin. Tämä huolestuttava kehitys ei johdu Venäjän sisäisestä kehityksestä, mutta se on osunut samaan aikaan. Toimittajiin kohdistuva uhkailu on lisääntynyt, sekä venäläisten että suomalaisten taholta. Toisaalta internet ja sosiaalinen media on helpottanut työtä, esimerkiksi yhteystietojen löytymisen suhteen.

Tieteentekijät kokevat, että julkisen keskustelun polarisoituessa tieteeltä vaaditaan enenevästi objektiivisuutta, toisaalta objektiivisuuden saavuttaminen vaikeutuu. Pääsy VIE-alueen hallintoa tukeviin instituutioihin, oli kyse sitten poliitikoista, viranomaisista tai liike-elämästä on hyvin vaikeaa, joten tiedon hankkiminen on hankaloitunut ja siten tutkimus vääjäämättä politisoituu.

Toimintakentän viimeaikaisten poliittisen vaikutusten ja pandemian lisäksi EU:n Venäjä-politiikka on vaikeuttanut toimimista alueella. Erityisesti Krimin liittämisen jälkeen (2014) Venäjän ja Suomen suhteet ovat hankaloituneet.

Eri toimijoiden on hyvä muistuttaa itseään, ettei Venäjä ole Putin eikä Unkari ole Orban. Perspektiivien tutkiminen on, ettei keskitytä siihen, mitä johtohahmo sanoo vaan siihen, mitä lukiolaiset näkevät tulevaisuudessaan. Poliittiset myllerrykset kestetään, kunhan tutkijat muistavat välttää kapeita katseita.

VAF2021 Paneelikeskustelu

Toimintatapojen muutoksen ohjaama yhteistyö

Rajoitteista huolimatta yhteistyötä ei kannata lopettaa, vaan esimerkiksi muuttaa toimintatapoja ja tarvittaessa välttää tiettyjen aiheiden käsittelyä keskinäisissä suhteissa. Aiheet, joilla on yhteisiä (globaalejakin) vaikutuksia tai joihin liittyy vahvoja yhteisiä intressejä voivat korostua tulevaisuudessa niihin liittyvistä poliittisista vivahteista huolimatta. Tällaisia teemoja ovat esimerkiksi ympäristö, kiertotalous ja

kestävä kehitys, jotka tulevat tulevaisuudessa nousemaan vahvemmin esiin. Näissä myös liike-elämän rooli keskeinen.

Kansalaisyhteiskunnan suhteen on hyvä muistaa, että siihen kuuluu myös toimijoita, esimerkiksi turismin alalla, jotka eivät ole samalla tavalla politisoituneita kuin esimerkiksi ihmisoikeusjärjestöt. Taiteen ja kulttuurin alalla on vakiintuneita rakenteita, sekä vilkasta yhteistyötä koko ajan ja niissä on helppo löytää uusia kumppanuuksia. Myös alueiden ja kaupunkien välillä toimii tällainen turvallinen ja käytännönläheinen yhteistyö ja siinä on helpompi välttää poliittisesti herkkiä aiheita.

Suomalaisten toimijoiden pitäisi käyttää hyväkseen suomalaista brändiä, koska Suomi on hyvin arvostettu Venäjällä, eikä suomalaisia mielletä vihollisiksi, vaikkakin eri aloilla (media, kansalaisjärjestöt) voidaan kohdata epäluuloja. Henkilökohtaisten suhteiden merkitys on kasvanut merkittävästi. Haaste on siinä, että niiden rakentaminen kestää kauan ja niiden ylläpitämiseksi pitää nähdä vaivaa ja käyttää aikaa. Aiemmin luodut suhteet ovat kullannarvoisia, samoin yhteistyö muiden pohjoismaisten toimijoiden kanssa.

Työryhmässä pidettiin tärkeänä ylläpitää keskusteluyhteyttä, sillä poliittinen ja kaupallinen eristäminen ei edistä asioita. Jotta konkreettinen yhteistyö voisi sujua suhteellisen kitkattomasti, todettiin että suomalaisten toimijoiden on usein oltava tarkkoja, ettei toiminta vaikuta poliittiselta ja venäläiset eivät koe, että suomalaiset pyrkivät "opettamaan" heitä. Siten yhteistyössä dialogisuus on avainperiaate: suomalaisten pitää oppia kuuntelemaan herkällä korvalla toista puolta ja tunnustella ilmapiirin vaihtelua.

Suomalaisten suhtautumisessa Venäjään riskinä on, että koko Venäjälle tulee "Putinin kasvot", eli suomalaisten käsitys venäläisistä muuttuu negatiivisemmaksi ja kiinnostus Venäjään vähenee. Erilaiset ruohonjuuritason toimijoiden kohtaamiset ovat tärkeitä. Myös venäläisillä, jotka ovat käyneet Suomessa on Suomesta positiivisempi kuva.

Historia, arkistot ja muuttuva Venäjä

Venäjän ja Neuvostoliiton tutkiminen on yhä tärkeää. Merkittävä määrä eturivin Suomen ja Venäjän historian tutkijoita ja professoreita on viime vuosina eläköitynyt tai pian eläköitymässä, mutta Venäjän ja Neuvostoliiton historian tutkimus kiinnostaa yhä. Viime vuosina on valmistunut tasaiseen tahtiin aiheeseen liittyviä väitöskirjoja ja tällä hetkellä on myös useampi aiheeseen liittyvä väitöskirja tekeillä. Historian tärkeys Venäjän yhteydessä on korostunut.

Työryhmässä esiteltiin Kansallisarkiston, Kansalliskirjaston, Suomen Akatemian sekä muiden tutkijoiden hankkeita, verkostoja, aineistoja ja väitöskirjatutkimusta. Lisäksi työryhmässä tarkasteltiin toimintaympäristön muutosta pohtien seuraavia kysymyksiä: minkälaisia muutoksia arkistoaineiston saatavuuteen on tullut viimeisen 5–10 vuoden aikana? Entä onko Venäjällä harjoitetulla historiapolitiikalla ollut tähän vaikutusta? Miten voidaan kehittää yhteistyö ja mitä esteitä siinä on? Miten digitalisaatio vaikuttaa tutkijoiden työssä?

Kansallisarkiston Suomalaiset Venäjällä 1917–1964 -hanke

Vaikka suomalaisista Venäjällä ja Neuvostoliitossa on tehty paljon erinomaista tutkimusta, kokonaiskuva suomalaisten kohtaloista Neuvostoliitossa ja erityisesti Stalinin vainoissa puuttuu. Valtioneuvostonkanslian rahoittama viisivuotinen hanke antaa mahdollisuuden kartoittaa tätä. Tutkimuksessa tuotetaan interaktiivinen tietokanta, useita vertaisarvioituja sekä laajalle yleisölle suunnattuja artikkeleja ja kirjoja. Hanke on verkostoitunut laajan yleisön, alan harrastajien, tietokirjailijoiden ja muiden tutkijoiden kanssa. Tietokannan on tarkoitus palvella suurta yleisöä ja tutkijoita ja sen avulla on esimerkiksi mahdollisuus selvittää maailmansotien välisen ajan muuttoliikkeitä Suomen ja NL:n välillä.

Osatutkimuksina hankkeessa ovat mm. Turun yliopiston Mission Finland -hanke, jossa tarkastellaan kylmän sodan suurvaltojen ja pienempien maiden kulttuurivaikuttaminen Suomen suhteen. Tavoitteena luoda kuva siitä, miten kilpailevat blokit kamppailivat suomalaisten sydämistä. Hankkeessa tehdään väitöskirjaa, jossa hän tarkastelee punakaartilaiden ja inkeriläisten suhde nationalismiin, mutta myös laajemmin sitä, miten suomalaisuus näkyi osana kommunistien toimintaa suhteessa inkeriläisiin ja loikkareihin.

Slaavilaisen kirjaston aarteet

Kansalliskirjastolla on sekä kansallisesti että kansainvälisesti tärkeä merkitys Venäjän ja Neuvostoliiton historian tutkimuksessa. Slaavilaisesta kirjastosta löytyy sekä avointa että lisensoitua aineistoa. Molemmat löytyvät Slaavilaisen kirjaston *Russian and East European studies* -oppaasta, joka on Helsingin Yliopiston ja Aleksanteri-instituutin ylläpitämä. Sivustoilta löytyy mm. uutisia ja muita primäärilähteitä. Avoimet aineistot sisältävät Kansalliskirjaston digitoimaa aineistoa kuten esimerkiksi kirjoja lehtiä. Näihin aineistoihin voi tehdä myös hakuja. Opas sisältää tietoa Venäjän arkistoista sekä muita linkkejä. Rajatun käyttöoikeuden aineisto sisältää esimerkiksi venäläisiä lehtiä, kuten *Izvestijan*, *Ogonjokin* ja *Russkoje Slovon*. Uusimpia lehtiä löytyy Integrum-palvelun takaa. Vaikka perinteisiä lehtiä voidaan lukea lukusalissa, niin digitoitujen lehtien käyttö mahdollistaa monissa tapauksissa digitaalisen tekstinkäsittelyn. Kansalliskirjasto ottaa mielellään vastaan toiveita ja palautetta näiden palvelujen kehittämiseksi.

Tutkijasukupolven ja arkistotyön muutos

Keisariaika-verkosto on Koneen säätiön rahoittama tutkijaverkosto, joka kokoaa valtakunnallisesti yhteen tätä aikakautta työssään käsitteleviä tutkijoita. Verkoston järjestämään keisariajan eliittejä käsittelevään konferenssiin Pietarissa osallistui useita tutkijoita, joiden keskuudessa puhuttiin siitä, että verkostoitumista suomalaisten ja venäläisten tutkijoiden kanssa tulisi tiivistää, kun vanhempi alalla toiminut tutkijasukupolvi ja professorikunta oli eläköitynyt.

Tutkijayhteisön jakaman hiljaisen tiedon, kokemuksen ja kollegojen avustuksella ovat kehittyneet toimivat työmenetelmät. Venäjällä täytyy tottua siihen, että yllätyksiä tulee, arkisto saattaa olla kiinni tai aineistot ei tule ajallaan. Keskustelijoiden mukaan tilanne on parantunut, Venäjän arkistoissa on ollut hyvä palvelu ja

palvelualttius on yleisesti ottaen parantunut. Arkistoissa on tapahtunut myös sukupolvenvaihdos, mikä osaltaan on voinut vaikuttaa muutokseen. Aineistojen digitalisaatio on lisääntynyt, valokuvaaminen on mahdollista ja tämä on nopeuttanut työtä. Digitaalisten aineistojen käyttö on yleistynyt. Tästä esimerkkinä digitaalisiin aineistoihin pohjautuvat tutkimukset siitä, kuinka tieto Bobrikovin murhasta levisi maailmanlaajuisesti tai mitä merkityksiä rankalaisen laulajan Yves Montandin Neuvostoliiton kiertue on saanut.

Työryhmässä mukana olleet tutkijat eivät olleet kohdanneet sanottavia vaikeuksia saada aineistoa Venäjän arkistoista. Yleisesti tilanteen on nähty menevän parempaan suuntaan. Kuitenkin henkilötietolakia on noudatettu entistä tarkemmin ja joitakin Stalinin vainoja koskevien aineistojen käyttöä on voitu rajoittaa. Uusia aineistoja on saatavilla, mutta joitain on sulkeutunut uudelleen, mahdollisesti henkilötietolaeista tai historianpolitiikkaan liittyen. Vaikka mitään selkeää syytä joidenkin aineistojen nihkeälle saamiselle ei ole annettu, niin tutkijoiden mielikuva on se, että arkaluonteiset aiheet vaikuttavat saatavuuteen.

Arkistotyöskentelyn lisäksi työryhmässä otettiin esille yhteistyö venäläisten kollegojen ja instituuttien kanssa. Yleinen käsitys on se, että yksilötasolla yhteistyö toimii edelleen erinomaisesti, mutta virallisella tasolla asiat ovat muuttuneet hankalemmiksi ja byrokraattinen jäykkyys on lisääntynyt. Todettiin, että esimerkiksi Kansallisarkistolla on hyvät suhteet Venäjän arkistolaitokseen, mutta pitäisi olla myös riittävästi tutkijoita, jotka käyttävät venäläistä arkistoaineistoja ja jotka rakentavat kontakteja, eli on tarve kasvattaa uutta tutkijasukupolvea. Tässä auttaa, että venäläistä arkistoaineistoa löytyy myös Suomesta, aina ei tarvitse aloittaa Venäjältä. Keskustelussa nousi esiin, etteivät suomalaiset tutkijat osallistu aina riittävästi venäläisten järjestämiin kongresseihin ja seminaareihin, missä kontakteja venäläisiin kollegoihin voisi luoda. Kuitenkin samalla huomioitiin pandemian tuomia hyviä puolia, jotka liittyvät verkko-opetukseen ja verkossa järjestettyihin kansainvälisiin kongresseihin ja seminaareihin.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana palvelukulttuuri on muuttunut ja toiminta on helpottunut. Digitalisaation myötä aineistojen saatavuus kirjastoissa on parantunut. Rahoituksella voidaan ohjata digitalisaatiota ja aineiston saatavuutta. Kuitenkin on huomioitava, mikä on venäjän kielen taito, joka on riittävä tutkimuksessa?

VAF2021 Paneelikeskustelu

Kielitaidon merkitys

Yhtenä aiheena keskusteltiin kielitaidosta. Esimerkiksi Kansallisarkistossa ja Helsingin yliopiston kirjastossa on paljon tietoa, mutta venäjänkielentaitoisia vähän, mikä rajoittaa toimintaa. Toisaalta vanhemmissa aineistoissa venäjän kieli ei ole niin tärkeä. Saksa ja ranska olivat tietyillä alueilla tärkeä, joita osaamalla voi selvitä. Nykyisellään peruskoulun ja lukion kielivalinnat ohjaavat historian tutkimusta. 1700–1800-lukuja tutkiessa pitää osata useita kieliä ja venäjän kielen osaamista tarvitaan. Venäjää pitäisi osata ainakin sen verran, että löytää lähteille.

Osaamisen arvostus

Työryhmä pohti, että Kansalliskirjaston osaamista arvostetaan ulkomailla, mutta sitä ei ymmärretä Suomessa. Nuoremmat tutkijat toivoivat, että arvostettujen instituuttien, kuten Kansalliskirjaston ja Kansallisarkiston apua voisi saada kontaktien luomiseen Venäjällä. Kansalliskirjaston ja Kansallisarkiston osaaminen ja resurssit ovat tärkeitä uudenmallisten ja vahvasti digiaineistoon nojaavalle tutkimukselle sekä sen rahoitukselle. Määrällistä tutkimuksesta tekeväälle on tärkeää, että on johdonmukaisesti digitoitu kaikki mukana oleva aineisto ja ei pelkästään valokuvattu. Kansainvälisten hankkeiden näkökulmasta venäläisen aineiston mukaan ottaminen ja sitä kautta Venäjään liittyvän tutkimuksen rahoittaminen voi olla hankalaa, sillä venäläiset

lähteet ovat Venäjällä usein eri tavalla digitoitu. Vaikka digitoinnin toimintaperiaate on sama, arkistointitavat eroavat, mikä voi johtaa siihen, että Venäjä jätetään pois kansainvälisistä tutkimushankkeista. Se osaltaan voi vahvistaa kuvaa siitä, että Venäjä olisi erikoistapaus. Toisaalta Venäjältä löytyy sellaista aineistoa, mitä muualta ei löydy, kuten elokuvia tai dokumentteja, joita on saatavilla ilmaiseksi tutkimuskäyttöön.

Kaiken kaikkiaan historian alaan keskittynyt työryhmän keskustelu todettiin tarpeelliseksi erityisesti nuorten tutkijoiden taholta. Myös tutkijoiden ja alan tärkeiden toimijoiden kuten Kansallisarkiston ja Kansalliskirjaston yhteistyötä voi tiivistää siten, että aineistot, kontaktit ja verkostot saadaan mahdollisimman laajaan käyttöön. Suurin toimintaympäristön muutos – aineistojen digitalisaatio tulee myös luomaan uusia mahdollisuuksia, mutta myös potentiaalisia esteitä tutkimusyhteistyöhön venäläisten tutkijoiden, arkistojen ja kirjastojen kanssa. Jotta näin ei kävisi, on monialainen vuoropuhelu eri toimijoiden välillä tärkeää.

Näkökulmia suomalais-venäläiseen ympäristöyhteistyöhön

Suomi-Venäjä-seuran järjestämässä työryhmässä tuotiin esiin Suomen ja Venäjän välisen ympäristöyhteistyön tasoja. Aihe on hyvin ajankohtainen ja Suomen ja Venäjän välillä ympäristöyhteistyö on hyvin monipuolista. Työryhmässä keskityttiin ympäristöteemaiseen yhteistyöhön erityisesti tieteen, median ja kansalaisyhteiskunnan osa-alueiden kautta. Keskustelua käytiin tutkimusyhteistyön, viranomaistyön sekä toimittajien ja ympäristöaktivistien tarkastelukulmasta.

Venäjä on monien ympäristöriskien lähde, mutta samanaikaisesti monien tulevaisuuden ratkaisujen mahdollistaja. EU:n tulevat ympäristöstandardit voivat vaikuttaa siihen, että Venäjä tulee satsaamaan uusiutuvaan energiaan. Johtuen Venäjän fossiilienergian riippuvuudesta, yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen puolella, etenkin ilmastopolitiikkaan koskeva yhteistyö on haastavaa.

Yhteistyö ympäristötyön saralla on monitasoista, ja tämän onnistumiseksi on tärkeää valtion ylemmän tason hyväksyntä ja tuki. Venäjä on kuitenkin nykytilanteessa jäänyt energiatransitiossa jälkeen ja työryhmässä puhuttiin muun muassa tulevaisuuden skenaariosta. Luonnontieteellisellä tutkimuksella on pitkät perinteet ja ympäristötutkimus on ollut hyvin vilkasta, kuitenkin Venäjä on riippuvainen poliittisesti vallan näkökulmasta ja taloudellisesti fossiilisesta energiasta ja toistaiseksi ympäristökeskustelu on tabu.

Lisääntyvät rajoitukset ja autoritäärinen toiminta hankaloittavat mahdollisuuksia, mutta huolimatta kapenevasta toimintakentästä, toimijoilla on yhteinen intressi ja luovat ratkaisut käytössään.

VAF2021 Paneelikeskustelu

Ruohojuuri- ja paikallistasotoiminta toimii ympäristöyhteistyön avulla siitäkin huolimatta, että syntyy poliittista vastakkainasettelua. Vapaat yksittäiset toimijat saattavat toimia *influencereina* ja politisoida ympäristöongelmaa. Venäjällä on raporttoivia toimittajia, mutta johtuen muun muassa mediakentän muutoksesta sekä siitä, että toimittaja on samanaikaisesti ympäristöaktivistin roolissa, tiedotus tapahtuu entistä pienempien kanavien kautta.

Autoritäärisen hallinnon ote tiukkenee, mikä vaikuttaa liikehdintään. Rajoitukset lisääntyvät. Toimittajayhteistyössä olennaista on, että tietoa välittävät myös itse aktivistit. Tiedon välitys on entistä monikanavaisempaa (käytössä ovat blogit, sosiaalisen median kanavat ja internet ylipäänsä). Liikehdintä Venäjällä ympäristötoiminnassa on luovaa, ja vähemmän formaalista – ei muodosteta järjestöjä tai liikkeitä, vaan enemmän vapaita toimijoita. Tämän voidaan nähdä olevan seurausta mm. agenttilain vaikutuksesta.

Rajan molemmin puolin on todella kovatasoisia ympäristöalan toimijoita ja molemminpuolinen kasvava kiinnostus yhteistyöhön. Ruohonjuuritasolla on vahva tarve toimintaan ja erilaisiin hankkeisiin. Paikallistasolla on myös hyviä esimerkkejä siitä, että aluehallinto, järjestöt ja kansalaiset voivat edistää ympäristön tilaa koskevia toimenpiteitä. Paikallistason aktiivisuus on ratkaisevassa asemassa Venäjällä, koska sitä kautta asia usein nousee lehdistöön ja edelleen päättäjien pöydille.

Toimintaympäristön muutos ja lisääntyvät rajoitukset hankaloittavat yhteistyötä kaikilla tasoilla. Toimijoilla on kuitenkin yhteinen intressi ja luovia ratkaisuja asioiden eteenpäin viemiseksi. Suomen puolella toivotaan monipuolista uutisointia Suomen ja Venäjän välisestä ympäristöyhteistyöstä sekä Venäjään liittyen ympäristöön liittyvistä ajankohtaisista asioista. Keskustelussa olisi tärkeää huomioida ympäristötyön edistyminen ja nostaa keskustelussa esiin myös onnistumiset.

EHDOTUKSIA, IDEOITA JA AJATUKSIA RAPORTEISTA JA FOORUMIN KESKUSTELUISTA

Tutkimus ja koulutus

- Ajankohtaisten tutkimustarpeiden kartoitus yhteistyössä viranomaisten, yritysten ja tutkijoiden kanssa.
- Monitieteisiä tutkimuskokonaisuuksia tarvitaan edelleen: talous, politiikka, kulttuuri, sosiologia mukana selittämässä taloustieteellisiä kysymyksiä.
- Tutkimus- ja asiantuntijatahoille sekä viranomaisille yhteisiä tilaisuuksia eri muodoissaan, harjoittelut, opinnäytetyöt, *think-tank*-yhteistyö, kotimaiset seminaarit ja konferenssit.
- Kansainvälisyyttä tutkimuksessa ja tutkijoille.
- Kokonaisvaltaista Venäjän kehityksen ymmärryksen lisäämistä.
- Tutkimusteemoihin enemmän ennakointia ja poikkitieteellisyyttä.
- Perustutkimusta tulee edistää.
- Tulee tukea vahvemman linkin luomista pitkäaikaisen perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen välille. Esimerkiksi viranomaisten kanssa tehtävää soveltavaa tutkimusta ei ole määritelty akateemiseksi ansioksi, eikä tutkija tai yliopisto saa sillä akateemista meriittiä.
- Aihepiiriin liittyvää tutkimusta, niin akateemista ja soveltaa tutkimusta, tulee tukea paitsi rahoituksellisesta, myös luomalla muita kannustumia; urapolkuja, opinnäyteyhteistyötä jne.
- Poikki- ja monitieteisyyden merkitys Venäjä ja turvallisuus -teemassa korostuu: usein tarvitaan laaja-alaista ja kokonaisvaltaista ymmärrystä ilmiöstä tai asiasta. Myös kieli- ja kulttuurin osaaminen korostuu tässä aihepiirissä.
- Vuorovaikutusosaamisen merkityksen ymmärtäminen ja tämän kehittäminen sekä tapakulttuurin oppiminen kielitaidon rinnalla.
- Koulutusyhteistyön ja liikkuvuuden tukeminen.
- Panostus erilaisiin liikkuvuuden muotoihin, mutta erityisesti lyhyen liikkuvuuden muotoihin, kuten työpajat ja intensiivikurssit.
- Opiskelu ja erikoistumismahdollisuuksien turvaaminen.
- Monipuolisten kielivalintojen ajoituksen varhaistaminen ja joustavuus.
- Väylät on pidettävä avoimina konkreettisin keinoin kuten kaksoistutkinto- ja vaihto-opinto-opintomahdollisuuksilla sekä apurahoilla
- Alueellinen verkosto, joka muodostaisi "hubin" ja tarkastelisi laajemmin koko maan opetuksen tilannetta ja tarjoaisi mahdollisuuden joustavaan opiskeluun.
- Ristiinopiskelua lisättävä – eri ikäiset ja eri koulutuspolkujen tai oppilaitosten opiskelijat voivat opiskella toistensa kursseilla tai yhdessä. Näin mahdollistetaan yhä useammin syntyvät kieliopinnot, mutta myös hedelmällinen koulutusyhteistyö eri toimijoiden välillä. On tärkeää satsata opintopolkuihin ja kielipolun kokonaisvaltaiseen suunnitteluun sekä oppilaitosten sisällä että niiden välisesti.

- Korkeakoulujen tulisi tarjota enemmän tietoa venäjäksi esim. verkkosivuillaan, että kansainväliset opiskelijat saisivat paremmin tietoa opiskelumahdollisuuksista. Myös kansainvälisten opiskelijoiden suomen kielen opetukseen kannattaisi investoida, koska se helpottaisi juurtumista Suomeen. Kansainvälisiä korkeakouluopiskelijoita voitaisiin houkutella suomen kielen tavoitteelliseen opiskeluun lukuvuosimaksuihin kohdistuvilla helpotuksilla.

Yhteistyö

- Systemaattinen yhteistyön kehittäminen. Enemmän kohtaamisia toiminnan kehittämisen edistämiseksi.
- Monitahoinen yhteistyö eri organisaatioiden ja oppialojen henkilökunnan välillä.
- Erilaiset yhteistilaisuudet, joita järjestäisivät sekä tutkimustahot ja viranomaiset; keskustelutilaisuudet, aamukahvitilaisuudet, työpajat, joissa hyödynnettäisiin ja yhdistettäisiin molempien tahojen asiantuntemusta.
- Vuosittainen verkostoitumistilaisuus: järjestäjänä toimisi yhteistyössä ja esimerkiksi vuorotellen ministeriöt ja tutkimustahot. Verkottumistilaisuudessa voisi olla alustuksia ja työryhmätyöskentelyä ja ne voisivat tuottaa myös yhteisiä tutkimusaiheita ja edistää osaltaan monitieteistä tutkimusotetta.
- Yhteistyöalusta/tietokanta: tutkijoiden ja viranomaisten yhteistyöalusta, johon voitaisiin koota asiantuntijapoolia, aineistoja, gradupankki, viranomaisten tutkimustarpeita jne. Selvitetään viranomaispuolella, onko jo olemassa mahdollinen alusta, johon tämän aihepiirin tutkimusyhteistyö voitaisiin viedä. Tulee pohtia tarkasti tällaisen alustan mielekkyys ja hyödyllisyys ja mm. mikä taho sitä ylläpitäisi ja millä resursseilla.
- Venäjä-tutkimuksen päivät: selvitetään tarvetta ja yhteistyömahdollisuuksia muiden turvallisuuspoliittisten ja Venäjä-aiheisten seminaarien järjestäjien kanssa.
- VIExpert-ohjelmaa ja myös sen Sasha ry. -ainejärjestöä tulisi hyödyntää yhteistyössä ja sen kehittämisessä.
- Tutkimuksen kääntäminen opiskelijoiden toimesta.
- Yhteistyöhön kannustaminen koulutusorganisaatioiden kanssa. Molempia hyödyttäviä yhteistyömahdollisuuksia ovat esimerkiksi yrityksille tehtävät opinnäytetyöt ja opiskelijoiden työharjoittelut.
- Eri tahojen osallistaminen koulutussisältöjen kehittämiseen toiveiden ja muun palautteen muodossa
- Aleksanteri-foorumissa osallistujista voidaan hyvin luoda verkosto, joka jatkaa asian eteenpäin viemistä ja uusien käytänteiden kehitystyötä. Verkostolle tarvitaan toiminta-alusta ja olisi hyvä hakea rahoitusta. Verkoston koordinoiminen rooli olisi luonteva esimerkiksi Suomi-Venäjä-seuralle.
- Kannustimia Venäjältä tuleville opiskelijoille esimerkiksi, jos etenee suomenkielisissä opinnoissa. Lukukausimaksut läpinäkyvämmäksi ja selkeämmiksi.
- Portaali, joka olisi sellainen yksittäinen paikka, jossa on kaikki tiedot saatavilla, esimerkiksi harjoittelupaikoista.
- Työryhmä, joka voi suunnitella yhteistyömuotoja eteenpäin.
- Ristiinpolitys eli tiedonvaihto virkahenkilöiden ja tutkijoiden välille.

- "Damage control" yhteistyönmuotona kansalaisjärjestökentällä Suomen puolesta.
- Dialogisuuteen pyrkiminen ja vastavuoroinen tiedon jakaminen sen opettamisen sijasta.

Resurssit

- Rahoituksen turvaaminen. Pitkäaikaista tutkimusrahoitusta tarvitaan, ja huomioitavaa on, että myös pienempiin hankkeisiin on vaikea löytää rahoitusta.
- Venäjä-opiskelijoiden ja -tutkijoiden tukemiseksi tulisi pohtia erilaisia tukimuotoja, sillä usein opiskelijan ja tutkijan toimintaympäristö on varsin vaativa (aika ja voimavarat pitää jakaa moneen; esimerkiksi kieleen ja kulttuuriin, valtio-oppiin, harjoitteluihin, työsuhteisiin, rahoituksiin jne.).
- Uudenlaisen tiedeviestinnän kehittäminen: jotta tutkimus ja tutkimustulokset saataisiin laajemman yleisön tietoisuuteen, tarvitaan viestimistä yleistajuisesti ja helposti sulatettavassa muodossa.
- Tiedeviestinnän *broker* eli taho, joka olisi kyvykäs käsittelemään tuotettua tietoa ja muokkaamaan sitä esimerkiksi elinkeinoelämää helposti hyödynnettävään muotoon.
- Hankkeiden rahoituksen turvaaminen ja niiden rohkea kokeilu sekä kehittäminen.
- Opetuksen päättäjien rooli on tärkeä, vähän opiskeltujen kielten tueksi tarvitaan organisaatioiden ja rakenteiden todellinen tuki. Opiskelijoita olisi, mutta ei järjestäjää. Myös venäjän kielen opetuksen laatuun on syytä panostaa.
- Korkeakouluhaun pisteytys ei edistä kielten tai muiden humanistis-yhteiskuntatieteellisten alojen opiskelua. Pisteytys olisi syytä muuttaa mahdollisimman pian, ja poistaa painoarvo matemaattisilta aineilta niillä aloilla, joissa näiden hyvällä osaamisella ei voida hakuvaiheessa katsoa olevan suurta merkitystä ko. oppiaineen sisäänpääsyaatimukselle.
- Tarvitaan rahoitusta ja instrumentteja uusille kokeiluille, joista voi myöhemmin pysyviä käytänteitä. On tärkeää tuoda esiin ilo ja hyvät onnistumiset. Moni esimerkkihanke oli saanut rahoitusta valtiopäivätoiminnan juhlarahastosta, mutta muutakin rahoitusta uusille kokeiluille tarvitaan, esimerkiksi kuntatasolla. Niin ikään on tärkeää luoda opiskelijoille mahdollisuuksia uusiin kohtaamisiin ja tutustumiseen Venäjällä ja venäjänkielisten kanssa.
- Opiskelijoiden paine valmistua erityisesti lukio- ja korkeakoulutasolla vie pois joustavuuden, kieliopinnot koetaan työläiksi ja eivät usein edes mahdu nuorten aikatauluihin. Laaja-alaisen osaamisen painottaminen olisi tärkeää.
- Tapahtumien hybridimuotojen kehittäminen turvaa osallistumisen riippumatta olosuhteista, sillä toisaalta vaikka digitaalinen ympäristö mahdollistaa fyysisten rajoitteiden purun, samalla eläviä kohtaamisen tiloja tarvitaan yhä.
- Venäjä-osaamisen mentorointiohjelma nostettiin esiin, että osaaminen ja hiljainen tieto siitä välittyisivät eteenpäin uusille potentiaalisille osajille.
- Tampereen yliopiston kielten tohtoriohjelma ja Suomen Slavistiipiiri ry ovat tiivistäneet yhteistyötä humanististen alojen rahoituksen vähetessä ja kilpailun apurahoista kovetessa. Väitöskirjatutkijoita ja maisteriopiskelijoita tuetaan järjestämällä verkostoitumismahdollisuuksia ja tulossa on myös kesäkoulu. Slavistiipiirin aktiivinen jatko-opiskelijaryhmä valmistelee yhteistyötä myös pohjoismaisten ja yhdysvaltalaisien toimijoiden kanssa.